

Dini Bağlılık Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması

Ahmet AKIN / Yunus ALTUNDAĞ / Mehmet Emin TURAN
Doç. Dr. / Doktora Öğr./ Doktora Öğr. / Sakarya Üniversitesi Eğitim Fak. Eğitim Bilimleri
aakin@sakarya.edu.tr
yunusaltundag14@hotmail.com
mehmeteminturan@gmail.com

Öz

Bu araştırmanın temel amacı dini bağlılık ölçeği kısa formunu (RCI-10) Türkçe'ye uyarlama çalışmasını yapmaktır (Worthington vd., 2003). Araştırma Sakarya Üniversitesinde öğrenimlerine devam eden 368 öğrenci (235 kız ve 133 erkek) üzerinde yürütülmüştür. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin bir dizi istatistiksel analiz yapılmıştır. Yapı geçerliği için yapılan doğrulayıcı faktör analizinde 10 maddeden oluşan iki boyutlu modelin iyi uyum verdiği görülmüştür ($\chi^2= 109.33$, $sd= 26$, $RMSEA=.093$, $CFI=.94$, $IFI=.94$, $GFI=.94$, $SRMR=.053$). Uyarlanan ölçeğin Türkçe formunun madde toplam korelasyon katsayıları .37 ile .69 arasında değişmektedir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, Dini Bağlılık Ölçeği'nin kişilerin dini bağlılık düzeyini ölçme konusunda yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir özelliklere sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dini Bağlılık, Din, İstatistik, Geçerlik, Güvenirlik.

Adaptation of Religious Commitment Scale to Turkish

Abstract

The aim of this research is to examine the validity and reliability of the Turkish version of the religious commitment scale-short form (RCI-10); (Worthington etc., 2003). Participants were 368 undergraduate students (235 were female and 133 were male) from Sakarya University. A series statistical analysis was conducted to validity and reliability of scale. The fit indexes of the two-dimensional scale were: $\chi^2= 109.33$, $df= 26$, $RMSEA=.093$, $CFI=.94$, $IFI=.94$, $GFI=.94$, $SRMR=.053$. The corrected item-total correlations of RCI-10 Turkish Form ranged from .37 to .69. The internal consistency coefficient of the scale was .85. Overall findings demonstrated that this scale had high validity and reliability scores and that it may be used as a valid and reliable instrument in order to assess religious commitment levels of individuals.

Keywords: Religious Commitment, Religion, Statistic, Validity, Reliability.

Giriş

Tarih boyunca bireysel ve toplumsal anlamda insan yaşamının ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkan dini inançlar bugün de önemini korumaya devam etmektedir. Günlük yaşama ilişkin karar ve tutumlarımızın üzerindeki güçlü etkisini bugün de görebildiğimiz dini inançlar, hayatın birçok alanında insan davranışlarını etkileme, bazı insanlar için kendini tanıma ve tanımlama noktasında kimliğin ayrılmaz bir parçası haline gelme, sosyal etkileşim ve kişilerarası ilişkiler üzerinde belirleyici olma gibi özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır (Worthington vd., 2003; Özdoğan, 2006; Özen, 2010). Yakın birinin kaybı, birine yardım etme, sosyal ve ailevi sorumlulukları yerine getirme gibi sıradan olaylardan, savaş ve doğal afetler gibi büyük çaplı trajik yaşam deneyimlerine kadar çok geniş bir yelpazede kişinin algısını ve buna bağlı olarak da bu tür olaylara ilişkin tepkisini etkileyen din olgusu, bu yönüyle sosyal bilimler alanında çalışan pek çok araştırmacının merak ve ilgisini çekmeye devam etmektedir.

Psikoloji ve eğitim alanında yapılan çalışmalarda dinin insan yaşamını nasıl etkilediği dikkat çeken konulardan birisidir. Bu konuda kişinin psikolojik durumları ile dini yaşantı, dindarlık ya da dini bağlılık düzeyi gibi çeşitli değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmaya çalışıldığı çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu konudaki veriler farklı din mensupları için farklı sonuçlar göstermektedir. Hatta mezhepler gibi alt gruplarda bile farklılıklar ortaya çıkmaktadır (Tix, Johnson, Dik ve Steger, 2013). Hıristiyanlar üzerinde yapılan çeşitli çalışmalarda dindarlık ile fiziksel sağlık, evlilik doyumu, iş doyumu, etkili ebeveynlik gibi çeşitli değişkenler arasında zayıf ilişkiler bulunmuştur (Duffy, 2006; Emmons, 2005; Pargament, 2002; Powell, Shahabi, ve Thoresen, 2003). Ancak ülkemizde yapılan çalışmalarda dindarlık ile öfke kontrolü arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuş (Karşlı, 2012) ve benzer şekilde dini tutumların stresle başa çıkmada önemli rolü olduğu (Kavas, 2013) tespit edilmiştir.

Özellikle batılı ülkelerde önemli bir yeri olan pastoral danışmanlık son yıllarda ülkemizde de incelenip tartışılmaya başlamıştır (Özdoğan, 2006; Özen, 2010). Türkçe'de dini danışmanlık olarak isimlendirilebilecek olan bu alanın temel dayanak noktalarından birisi, dinin ruh sağlığını pozitif yönde etkilediği düşüncesidir. Ancak bu konudaki asıl sorular daha spesifik hale gelmiştir. "Din kimi ve hangi şartlar altında pozitif ya da negatif olarak etkiler?" Worthington (1988) bu soruya geliştirdiği üçlü modelle cevap bulmaya çalışmıştır. Buna göre kişiyi, dine ilişkin kutsal kitabın veya kutsal yazıların otoritesi, kilise yetkililerinin otoritesi ve ait oldukları dini gruplarla olan kimlik bağının derecesi etkilemektedir. Bu modelin en önemli değişkeni ise dini bağlılıktır. Dini bağlılık bir kişinin dini değerlerine, inançlarına ve uygulamalarına bağlılık derecesi ve bunları günlük hayatta kullanması olarak tanımlanmıştır (Worthington, 1988). Bu tanımlamaya göre, dini

bağlılığı yüksek bireyin, dünyayı dini şemalarla değerlendireceği, dolayısıyla dini gündelik yaşantısına daha çok yansıtacağı düşünülmektedir. Gündelik yaşamın ritüellerinde belirleyici olan dini bağlılık kişinin ruh sağlığı açısından da koruyucu bir faktör olarak kabul edilmektedir. Dini bağlılığın çağımızın önemli sorunlarından depresyonla negatif yönlü bir ilişkisi bulunmuşken (Smith, McCullough, ve Poll, 2003), ruh sağlığı açısından koruyucu bir değişken olan öznel iyi oluş ile pozitif yönlü ilişkisi olduğu ortaya konulmuştur (Tix, Johnson, Dik ve Steger, 2013). Bu açıdan bakıldığında dini bağlılığın ruh sağlığı açısından koruyucu rolü olduğu düşünülebilir. Benzer bir çalışmada, kanser hastalarındaki kaygı düzeyinin, dini başa çıkma ve dini bağlılıkla negatif yönlü bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur (Zwingmann, Müller, Körber ve Murken, 2008). Bu sonuçla dini bağlılığın, dini başa çıkmayla birlikte kanser gibi ölümcül hastalığa sahip kişilerde dahi ruh sağlığı açısından iyileştirici etkisi olduğu söylenebilir.

Sosyal bilimlerdeki tüm kavramlar gibi dini ya da dine ait kavramların da psikometrik olarak ölçülebilme çabası devam etmektedir. Özellikle batılı ülkelerde dini kavramlara ilişkin oldukça fazla miktarda ölçme aracı bulunmaktadır (Pargament, Koenig ve Perez, 2000; Worthington vd., 2003; Altemeyer, ve Hunsberger, 2004; Huber ve Huber, 2012). Ülkemizde ise dini kavramlara ilişkin ölçme araçları oldukça sınırlı sayıdadır. Ancak son yıllarda, gerek ilgili literatür kapsamında geliştirilen ölçekler gerekse ülkemiz kültürüne uyarlanan ölçeklerle kısmen bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Hıristiyan ve Yahudi popülasyon üzerinde geliştirilmiş olan dini bağlılık ölçeklerinin büyük bir kısmı daha çok bu dine ait kişilerin dini bağlılık düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ancak burada uyarlama çalışması yapılan dini bağlılık ölçeği (RCI-10) bütün din mensuplarına hitap edecek şekilde geliştirilmiştir. Hatta herhangi bir dine mensup olmayan bireylerin de dini bağlılık düzeyini belirleyebilecek ifadeler içermektedir. Ayrıca ölçeğin orijinal çalışmaları, Hıristiyandan Yahudiye, Müslüman olandan Hindu ve Budist olanlara kadar geniş bir yelpazedeki farklı örneklem gruplarıyla yürütülmüştür. Ülkemizde henüz dini bağlılık konusunda geliştirilmiş ya da uyarlanmış bir ölçek çalışmasına rastlanılmamıştır. Aynı zamanda bu konuda yapılmış herhangi bir derleme çalışması da bulunamamıştır. Ülkemizde bu konunun çalışılmasında bir başlangıç anlamı taşımasıyla çalışma ayrı bir önem ifade etmektedir. Bunun yanında, bu kavramın ülkemiz kültüründe ölçülmesi ve tanımlanması açısından da önem arz etmektedir.

Dini Bağlılık Envanteri/RCI-10 (Worthington ve diğerleri, 2003)

Ölçeğin orjinal formu için oldukça kapsamlı bir geliştirme süreci takip edilmiştir. Toplamda altı çalışma sonrası ölçeğin son hali elde edilmiştir. Ölçek, 10 maddeden oluşan, içsel ve kişilerarası bağlılık alt boyutlarına sahiptir. Ölçeğin faktör yükleri .59 ile .83 arasında değişmektedir. Elde edilen 10 maddelik bu iki yapı toplam varyansın %72'sini açıklamaktadır. Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları ölçeğin tamamı için .93, içsel bağlılık boyutu için .92 ve kişilerarası bağlılık boyutu için de .87 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin kararlılığı için yapılan üç haftalık test-tekrar-test güvenilirlik katsayıları ölçeğin tamamı için .87, içsel bağlılık boyutu için .86 ve kişilerarası bağlılık boyutu için de .83 olarak bulunmuştur

Yöntem

Çalışma Grubu

DBÖ'nün Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik analizleri Sakarya üniversitesinin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören toplam 368 öğrenciden elde edilen veriler üzerinde yürütülmüştür. Araştırma örnekleminin büyüklüğünün belirlenmesinde, Tabachnick ve Fidell'in (2007) faktör analizi için önerdiği ölçütler dikkate alınmıştır. Bu araştırmacılara göre faktör analizi için 300 kişi "iyi", 500 kişi "çok iyi" ve 1000 kişi "mükemmel" olarak değerlendirilmektedir. 235'i kız, 133'ü erkek öğrenciden oluşan bu grubun yaş aralığı 18 ile 26'dır.

İşlem

DBÖ'nün Türkçeye uyarlanması sürecinde öncelikle ölçeği geliştiren Everett L. Worthington ile elektronik posta yoluyla iletişim kurulmuş ve ölçeğin uyarlanabileceğine ilişkin gerekli izin alınmıştır. İlk aşamada ölçeğin İngilizce formu, iyi düzeyde İngilizce bilen 3 öğretim elemanından oluşan bir komisyon tarafından Türkçeye çevrilmiş ve daha sonra bu Türkçe formlar geri tercüme edilerek Türkçe ve İngilizce formlar arasındaki tutarlılık incelenmiştir. Daha sonra Türkçe form anlam ve gramer açısından incelenerek gerekli düzeltmeler yapılmış ve denemelik Türkçe form elde edilmiştir. Ardından denemelik Türkçe form psikolojik danışma ve rehberlik ile ölçme ve değerlendirme alanlarında görev yapan 4 kişiye inceletilerek görüşleri doğrultusunda bazı değişiklikler yapılmıştır. DBÖ'den elde edilen ölçümlerin yapı geçerliği incelenmiştir. Yapı geçerliği için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılmıştır. DBÖ'den elde edilen ölçümlerin güvenilirliği iç tutarlılık katsayısı (cronbach alfa), madde analizi ise düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri için SPSS 16.0 ve LISREL 8.54 (Jöreskog ve Sorbom, 1996) programları kullanılmıştır.

Bulgular

DBÖ maddelerinin ayırt etme gücünü belirlemek amacıyla madde analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayılarının .37 ile .69 arasında sıralandığı görülmüştür. Bulgular Tablo 1’de verilmiştir

Tablo 1.

DBÖ Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyon Katsayıları

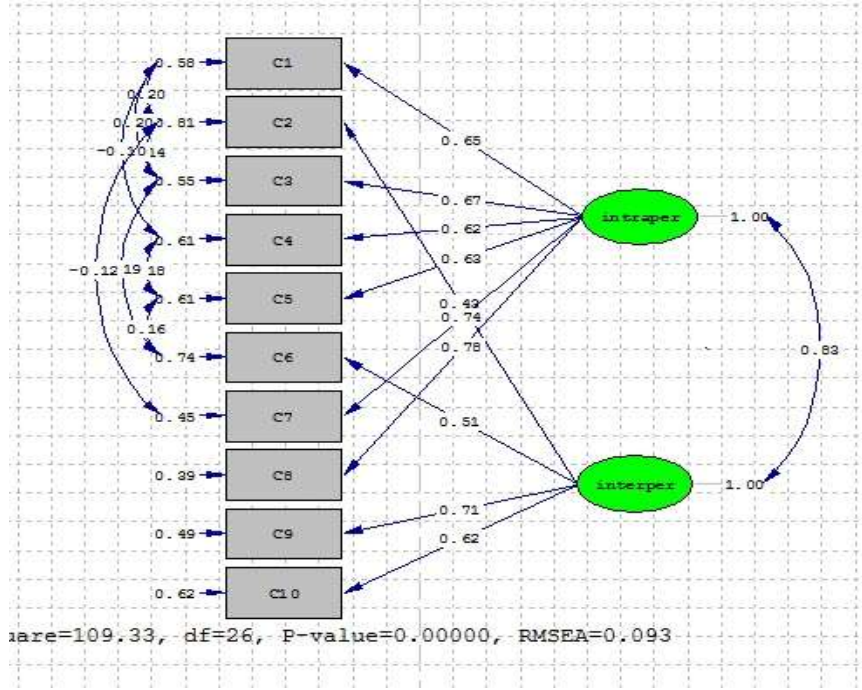
Madde No	r _{jx}	Madde No	r _{jx}
1	,649	6	,491
2	,374	7	,612
3	,669	8	,689
4	,541	9	,594
5	,558	10	,513

Güvenirlilik analizi amacıyla yapılan ölçümde DBÖ’nün iç tutarlılık (Cronbach alfa) katsayısının ölçeğin tamamı için .85, içsel dini bağlılık boyutu için .65 ve kişilerarası dini bağlılık alt boyutu için de .84 olarak bulunmuştur.

Yapı Geçerliliği

DBÖ Türkçe formundan elde edilen veriler arasındaki ilişkileri, kuramsal yapının ne ölçüde açıkladığını belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Elde edilen uyum indeksleri ($\chi^2= 109.33$, $sd= 26$, $RMSEA=.093$, $CFI=.94$, $IFI=.94$, $GFI=.94$, $SRMR=.053$) iki boyutlu DBÖ’nün iyi uyum verdiğini ortaya koymuştur (Hu ve Bentler, 1999). Doğrulayıcı faktör analizine ait standartlaştırılmış regresyon ağırlıkları Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Dini Bağlılık Ölçeği-Türkçe Formu'na İlişkin Path Diagramı ve Faktör Yükleri

Tartışma

Bu çalışmada Worthington ve diğerleri (2003) tarafından geliştirilen DBÖ'nün Türkçeye uyarlanması ve Türkçe formun geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yürütüldüğü gruplar sayı bakımından istatistiksel analizlerin gerektirdiği yeterliliktedir (Tabachnick ve Fidell, 2007). DBÖ'nün yapı geçerliği DFA ile incelenmiştir. DFA sonucunda elde edilen uyum indeksleri incelendiğinde, iki boyutlu modelin iyi uyum verdiği ve ölçeğin orijinal faktör yapısının Türkçe formun faktör yapısıyla uyumlu olduğu görülmüştür (Hu ve Bentler, 1999). Ancak çok sayıda modifikasyon indeksiyle bu puanlara ulaşılmıştır. Bunun nedeni yurtdışında geliştirilmiş dini bir yapıyı ölçen bir aracın dilimize uyarlanmış olması olabilir. Bu nedenle bu yapıyı ölçecek ölçme araçlarının ülkemiz kültürüne uygun olarak geliştirilmesi son derece önemlidir.

DBÖ'nün Türkçe formunun güvenilirlik katsayısının yüksek ve orijinal formun güvenilirlik katsayısına yakın bulunması güvenilirliğin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir. Ancak içsel dini bağlılık boyutunun güvenilirlik puanı .70 ölçütünün biraz altında bulunmuştur. Bununla birlikte araştırmalarda kullanılacak ölçme araçları için öngörülen güvenilirlik

düzeyinin .70 olduğu (Tezbaşaran, 1996) dikkate alınır, DBÖ'nün Türkçe formundan elde edilen ölçümlerin güvenilir olduğu söylenebilir. Madde analizi sonucunda ölçeğin madde-toplam korelasyon katsayılarının .30 ölçütünü karşıladığı görülmüştür. Madde toplam korelasyon katsayılarının yorumlanmasında .30 ve daha yüksek olan maddelerin, bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt ettiği (Özdamar, 2004) göz önüne alındığında, madde toplam korelasyon katsayılarının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının üniversite öğrencileri üzerinde yürütülmüş olması, ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği için farklı gruplar üzerinde yapılacak çalışmaları gerekli kılmaktadır. Ayrıca ölçeğin test tekrar-test güvenilirliğinin incelenmesi oldukça önemlidir. Son olarak ölçeğin uyum geçerliğini belirlemek amacıyla, dini bağlılıkla ilişkili olabilecek çeşitli psikolojik ve bilişsel yapıları değerlendiren, geçerlik ve güvenilirliği kanıtlanmış ölçeklerle DBÖ arasındaki ilişkiler incelenebilir.

Kaynakça

- Altemeyer, B., ve Hunsberger, B. (2004). RESEARCH: A Revised Religious Fundamentalism Scale: The Short and Sweet of It. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 14(1), 47-54.
- Duffy, R. D. (2006). Spirituality, Religion, and Career Development: Current Status and Future Directions. *The Career Development Quarterly*, 55(1), 52-63.
- Emmons, R. A. (2005). Emotion and religion. In R. F. Paloutzian ik C. L. Park (Eds.), *Handbook of the psychology of religion and spirituality*, (pgs. 235-252). New York, NY: Guilford.
- Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Huber, S. ve Huber, O. W. (2012). The Centrality of Religiosity Scale (CRS). *Religions*, 3(3), 710-724.
- Jöreskog, K. G. ve Sörbom, D. (1996). *PRELIS 2 User's Reference Guide: A Program for Multivariate Data Screening and Data Summarization: a Preprocessor for LISREL*. Scientific Software International.
- Karlı, N. (2012). Dindarlık ve öfke kontrolü ilişkisi üzerine tecrübî bir araştırma. *Ekev Akademi Dergisi*, 16(50), 57-70.
- Kavas, E. (2013). Dini tutum-stresle başa çıkma ilişkisi. *Dumlupınar University Journal of Social Science/Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 143-168.
- Özdoğan, Ö. (2006). İnsanı anlamaya yönelik bir yaklaşım: Pastoral psikoloji. *AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 42, 127-141.
- Özen, Y. (2010). Tanrı-sen ve ben üçümüzün yolu-pastoral psikoloji ve danışmanlığın gerekliliği üzerine. *Dinbilimleri Journal*, 10(2), 41-57.
- Pargament, K. I., Koenig, H. G. ve Perez, L. M. (2000). The many methods of religious coping: Development and initial validation of the RCOPE. *Journal of clinical psychology*, 56(4), 519-543.
- Pargament, K. I. (2002). The bitter and the sweet: An evaluation of the costs and benefits of religiousness. *Psychological inquiry*, 13(3), 168-181.
- Powell, L. H., Shahabi, L., ve Thoresen, C. E. (2003). Religion and spirituality: Linkages to physical health. *American Psychologist*, 58(1), 36-52.
- Smith, T. B., McCuUough, M. E., ve Poll, J. (2003). Religiousness and depression: Evidence for a main effect and the moderating influence of stressful life events. *Psychological Bulletin*, 129, 614-636.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2007). Multivariate analysis of variance and covariance. *Using multivariate statistics*. Boston: Allyn & Bacon, 243-310.
- Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

- Tix, A. P., Johnson, M. E., Dik, B. J., ve Steger, M. F. (2013). Religious commitment and subjective well-being across Christian Traditions. *Journal of Psychology & Christianity*, 32(1), 20.
- Worthington, E. L. (1988). Understanding the values of religious clients: A model and its application to counseling. *Journal of Counseling Psychology*, 35(2), 166-174.
- Worthington Jr, E. L., Wade, N. G., Hight, T. L., Ripley, J. S., McCullough, M. E., Berry, J. W., Schmitt, M., Berty, J. M., Bursley, K. H. ve O'Connor, L. (2003). The Religious Commitment Inventory-10: Development, Refinement, and Validation of a Brief Scale for Research and Counseling. *Journal of Counseling Psychology*, 50(1), 84-96.
- Zwingmann, C., Müller, C., Körber, J., ve Murken, S. (2008). Religious commitment, religious coping and anxiety: a study in German patients with breast cancer. *European Journal of Cancer Care*, 17(4), 361-370.

